

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 17.

Tisdagen den 30 april.

Kl. 4 em.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Hj. Gustafson*, f. $20/5$ 1893, från Dädesjö, lider av revbensbrott och är härigenom oförmögen att delta i riksdagens arbete under ca 2 veckor från dato.

Stockholm den 24 april 1946.

K. Karlstedt,
leg. läk.

Kammaren beviljade herr Gustafson i Dädesjö ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare fr. o. m. den 24 innevarande april.

Vidare upplästes och lades till handlingarna följande läkarintyg:

Riksdagsman *Carl Lindmark*, Drängsmarkby, är på grund av sjukdom (sepsis) fortfarande oförmögen till arbete preliminärt t. o. m. 15 juni 1946.

Skellefteå den 26 april 1946.

Einar Franke,
leg. läkare.

§ 2.

Herr statsrådet *Erlander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 239, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m.;

nr 240, angående vissa löneställnings- och ersättningsspörsmål vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, m. m.;

nr 241, angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 242, angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m.;

nr 243, angående reglering av sockernäringen i riket m. m.;

nr 244, angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m.;

nr 245, angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket; och

nr 246, angående anslag till Skogsvård m. m.: Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Jonsson i Haverö till mig riktat följande fråga:

*Svar på
interpellation.*

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 17.

1

Svar på interpellation. (Forts.)

»Är det statsrådet bekant huruvida och i så fall i vilken utsträckning vid utdelning av stipendier åt vissa lärjungar för bedrivande av högre studier kommit att tillämpas strängare villkor för erhållande av sådana stipendier än som av statsmakterna avsetts lämpligt samt, om detta visar sig vara fallet, om statsrådet har för avsikt att vidtaga erforderliga åtgärder för rättelse?»

Fördelningen av stipendierna till lärjungar i högre läroanstalter skall enligt 1945 års grunder ske efter prövning av sökandes behov av studiehjälp och av hans studielämplighet. Det framgår otvetydigt av förarbetena till stipendieverksamheten i fråga, att prövningen skall avse båda dessa faktorer. Sålunda föreslog 1940 års skolutredning, att stipendiebeloppen skulle utdelas efter prövning av beloppens storlek i varje särskilt fall och att den första huvudregeln för stipendieutdelningen skulle vara, att endast studiebegåvade lärjungar, som ingåve grundade förhoppningar om framgång i sina studier, skulle utses till stipendiater. I propositionen till riksdagen anslöt sig min företrädare i ämbetet till dessa principer. Han ansåg bl. a. självfallet, att vid tilldelandet av studiehjälp hänsyn i första rummet skulle tagas till de sökandes studielämplighet, vilken borde på ett betryggande sätt styrkas, och stipendierna tilldelas de mest förtjänta. Riksdagen, som icke uttalade sig om grunderna för utseende av stipendiater, måste antagas ha godtagit nämnda riktlinjer.

Interpellanten gör nu gällande, att strängare villkor än som av statsmakterna avsetts kommit att tillämpas vid utdelningen av stipendierna. Då detaljerade villkor icke uppställts av vare sig riksdagen eller Kungl. Maj:t, synes icke kunna avgöras, huruvida strängare eller mildare villkor än som avsetts blivit tillämpade vid utdelningen. Interpellanten torde därför mena, att alltför stränga villkor uppställts för erhållande av stipendium. Han synes därvid icke syfta på villkoren beträffande behovet av studiehjälp utan på kraven rörande studiebegåvningen. Anmärkningen synes därför riktas mot att studielänenämnden tillmätt studielämpligheten för stor betydelse och att alltför stränga krav uppställts vid prövningen av denna.

Bedömningen av lärjunges studielämplighet har grundats på lärjungens insända skolbetyg och intyg av lärare och andra, där sådana intyg funnits. Studielänenämnden har fastställt vissa grunder, efter vilka betygen skulle bedömas såsom mätare på studielämpligheten. Det har därvid för närvarande icke synts möjligt annat än att bestämma viss lägsta betygssumma såsom stipendieberättigande. Nämnden har därvid ansett, att betyg från folkskolans 6:e klass borde ha en betygssumma av 18 poäng på 7 läsåmnen, motsvarande exempelvis 4 AB och 3 Ba, och betyg från första klassen i realskolan en betygssumma av 11 poäng på 7 ämnen, d. v. s. 4 Ba och 3 B. Vid poängberäkningen har betyget B uppförts med 1 poäng, Ba med 2, AB med 3 o. s. v. Någon stegring i betygssumman har ansetts erforderlig i högre realskoleklasser och någon ytterligare stegring i gymnasiet. Underbetyg har ej ansetts diskvalificera, om kompensation funnits. I åtskilliga fall har nämnden in pleno behandlat fall, där antagna poängsummor icke uppnåtts, men där på grund av omständigheterna, intyg och dylikt, stipendium i alla fall kunde tänkas böra utgå. Stor hänsyn till betygsnivån i olika skolor och klasser har vidare tagits. Beträffande lärjungar från vissa specialskolor, såsom tekniska läroverk och handelsgymnasier, har individuell prövning efter något andra grunder än nyss angivna skett. Givetvis har också behovet av studiehjälp beaktats.

Studielänenämndens principer för bedömningen av betygen och de till ledning antagna poängsummorna för de olika klasserna och ringarna ha av nämnden med skrivelse den 10 december 1945 underställt styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut för prövning. Styrelsen har i skrivelse den

Svar på interpellation. (Forts.)

16 februari 1946 förordat, att studielänenämnden tillämpade den brukade poängberäkningen, och tillika ansett, att någon skärpning i fordringarna för erhållande av stipendium vore befogad.

Sedan nämndens beslut om utdelning av stipendierna delgivits rektorerna vid berörda läroanstalter och nämnden i cirkulärskrivelse meddelat sina riktlinjer för utseende av stipendiater, har från åtskilliga rektorer framhållits att nämnden gått för långt i liberalitet vid bedömningen av betygen.

Var gränsen skall sättas, under vilken man icke bör gå vid utdelning av statsstipendier med hänsyn till studielämpligheten, kommer säkerligen alltid att förbli en fråga, varom delade meningar råda. Studielänenämnden har för sin del efter ingående överläggningar stannat vid en gräns, som bland andra den på det psykologisk-pedagogiska området mest auktoritativa institutionen funnit vara väl låg. Nämnden säger sig därför hysa den bestämda övertygelsen, att den icke tillämpat för stränga krav på studielämpligheten vid utseendet av stipendiater utan att den sträckt sig mycket långt i välvillig bedömning av såväl studielämpligheten som behovet.

För egen del har jag kommit till den uppfattningen, att något klander mot studielänenämndens sätt att bedöma sökandenas studielämplighet knappast kan vara motiverat. I alla händelser måste man uppställa den fordran, att stipendium endast skall utgå för sådan utbildning, som vederbörande sökande kan tillgodogöra sig. Bedömandet av studielämpligheten är emellertid en svår fråga, där man även i fortsättningen får söka sig fram. Nämnden förklarar sig också överväga ytterligare åtgärder i detta syfte. Sålunda torde nämnden komma att utöver skolbetyg begära yttrande av lärare över lärjunges studielämplighet enligt av nämnden fastställt formulär, som upptager frågor om allmän studiebegävnin, ambition, ordning och uppförande. Därjämte skulle av inlytsgivaren anges elevens rangplats i klassen, vilket har sin betydelse med hänsyn till att betygsskalan kan variera från en skola till en annan. I den mån psykologisk testning förekommit av sökande lärjunge, säger sig nämnden också önska få del av resultatet härav.

Jag vill till slut anföra, att jag givetvis kommer att med uppmärksamhet följa frågan om urvalet av elever för erhållande av stipendium. Denna fråga får för övrigt ökad betydelse, om riksdagen bifaller den av Kungl. Maj:t i år avgivna propositionen i ämnet, som avser att väsentligt utvidga stipendiemöjligheterna.

Vidare yttrade:

Herr **Jonsson** i Haverö: Herr talman! Till en början ber jag att till herr statsrådet få rikta ett tack för det nu lämnade svaret på min interpellation angående tillämpade grunder och villkor vid fördelningen av studiestipendier. Jag skulle emellertid göra mig skyldig till en betydande överdrift, om jag samtidigt därmed förklarade mig tillfredsställd med herr statsrådets svar. Min interpellation avsåg visserligen att få utrönt, om och i vad mån herr statsrådet vid prövning av i ärendet föreliggande omständigheter och förhållanden funnit de grunder och villkor, som ägt tillämpning vid fördelningen av stipendierna till lärjungar i högre läroanstalter, överensstämma med riksdagens beslut i ärendet. Av svaret framgår att så är förhållandet. Detta är i varje fall ett klart besked och ger vidare vid handen, att herr statsrådet icke har för avsikt att vidtaga åtgärder för ändring av de tillämpningsbestämmelser, mot vilka jag riktat mig.

Emellertid är det ett par formuleringar i herr statsrådets svar, som jag finner anledning att upptaga till närmare skärskådande. Det göres således

Svar på interpellation. (Forts.)

gällande, att 1940 års skolutredning uppställde studiebegåvningen såsom en första huvudregel för tilldelning av stipendier, medan fördelningen av dessa stipendier enligt 1945 års grunder skall ske efter prövning av sökandes behov av studiehjälp och av hans studielämplighet, därvid prövningen i sistnämnda fallet skall avse båda angivna faktorer. Det torde icke kunna betecknas såsom något försök till lagvrängning att i ordalydelsen av 1945 års grunder finna en alldeles bestämd uppmjukning av skolutredningens förslag. Formuleringen av 1945 års grunder beträffande ordningsföljden hjälpbehov och studielämplighet synes i detta sammanhang även böra understrykas. Det är också på grundvalen härav som jag kommit till den uppfattningen, att vid fördelningen av stipendierna tagits större hänsyn till studielämpligheten än som av 1945 års grunder kan anses motiverat. Att så även varit fallet framgår av herr statsrådets utförliga redogörelse för de av studielänenämnden tillämpade grunderna för beräkning av betygssummor, vilken redogörelse betecknande nog avslutas med den upplysningen, att vid prövningen av de sökandes betygssummor givetvis även beaktats föreliggande behov av studiehjälp.

Studielänenämndens siffermässigt fastställda grunder för beräkning av de sökandes studielämplighet utgöra dock ingen som helst garanti för att studiebegåvningen kommer till sin rätt. Detta synes också nämnden kommit till insikt om genom att bringa sina principer och matematiska beräkningar till prövning av styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut. Att sedan detta institut liksom en del i saken hörda rektorer ansett en skärpning i uppställda fordringar befogad är en sak för sig och har intet att skaffa med den numera vedertagna principen om skolväsendets oberoende av social standard och ekonomisk belägenhet. I sak är det enbart glädjande att studielänenämnden förhållit sig kallsinnig mot locktonerna om en begränsning av samhällets studiehjälp.

Jag skall emellertid villigt medgiva, att det vid bedömningen av större eller mindre studielämplighet eller sådan lämplighet överhuvud taget är förenat med mycket stora svårigheter att uppnå ett rättvist avgörande. I varje fall torde det ligga utom förefintliga möjligheter att uppnå full rättvisa, hur objektivt bedömningen av föreliggande faktorer än söker sig fram. Man torde kunna antaga att vissheten härom medverkat till studielänenämndens i utsikt ställda övervägande av ytterligare åtgärder i syfte att uppnå vidgade möjligheter till bedömandet av sökandes studielämplighet. Huruvida och i vilken omfattning dylika möjligheter öppna sig genom besvarande av frågor rörande lärjunges ambition, ordning och uppförande eller genom resultatet av psykologisk testning undandraget sig givetvis mitt bedömande. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse, att studielänenämnden uppmärksammat, att betygsskalan kan variera från en skola till en annan. Denna uppfattning ställer hela detta spörsmål om studiehjälp åt främst landsbygdens fattiga studiebegävningar i sin alldeles särskilda belysning.

Det förhåller sig nämligen i verkligheten så, att problemet om den högre undervisningens öppnande även för landsbygdens ungdom först genom de här ifrågakvarande studiestipendierna äntligen kan sägas vara löst åtminstone i princip. Tidigare stod ju denna undervisning till buds endast för den landsbygdsungdom, som hade råd och möjligheter att utöver skolavgifterna och utgifter för böcker m. m. även bestrida kostnaderna för kost och logi samt dyrare kläder under skolgången. För denna ungdom bestodo olägenheterna med skolgången huvudsakligast i nödtvånget att under större delen av året vistas borta från hemmet. De avsevärda kostnaderna för denna skolgång begränsade även för de välbärgade utbildningsmöjligheterna till allenast de bästa studiebegåvningarna och i många fall till endast en ringa del av dessa. Den numera

Svar på interpellation. (Forts.)

genom studiestipendier utökade möjligheten att bereda även obemedlade och mindre bemedlade ungdomar från landsbygden tillgång till utbildning i högre läroanstalter har på intet sätt medfört någon ändring i den på landsbygden sedan gammalt gängse uppfattningen, att sådan utbildning är avsedd endast för de verkliga studiebegåvningarna. Ty även med nuvarande studiestipendier och ersättning för resekostnader m. m. är det för landsbygdsbefolkningen förenat med verkliga uppoffringar att hålla sina barn i långt avlägset belägna skolor, och för den fattiga befolkningen bli dessa uppoffringar så mycket större som med barnens skolgång i städer och tätorter följa utgifter till relativt betydande belopp för skor och kläder, samtidigt som värdet av barnens arbetsbidräde hemma bortfaller. Redan härigenom sker en utgallring av de studielämpliga till enbart studiebegåvningarna. Men sedan skola dessa studiebegåvningar ytterligare gallras icke blott med hänsyn till deras lämplighet för studier utan även i avseende å behovet av studiehjälp. Hur sker egentligen motsvarande prövning för lärjungar från städer och tätorter med egna högre läroanstalter? Sker utgallringen där lika omsorgsfullt som fallet är beträffande landsbygdens ungdom? Den invändningen att städernas och tätorternas ungdom icke kommer i åtnjutande av stipendier saknar härvidlag all betydelse. Åt den beredes i varje fall en bättre undervisning än som kommer landsbygdsungdomen till del, och det är väl ingen som vågar påstå, att kostnaden för denna undervisning bestrides uteslutande av elevernas skolavgifter. Det torde också vara ett ostridigt faktum, att befolkningen i städer och tätorter betraktar tillgången till den högre undervisningen såsom rätt och slätt en given rättighet, medan samma angelägenhet för landsbygdsbefolkningen utgör en alldeles speciell förmån, avsedd uteslutande för ett litet utvalt fåtal.

Med det nu anförda har jag på intet vis sökt vidga den i olika avseenden förefintliga klyftan mellan stads- och landsbygdsbefolkningen. Jag har endast velat påvisa, att landsbygdsbefolkningen i eget intresse nödgas begränsa tillströmningen till de högre läroanstalterna av elever från landsbygden samt att tillkomsten av studiestipendier endast i en högst begränsad omfattning öppnat möjlighet för ett ytterst ringa antal av landsbygdens studiebegåvningar att komma i åtnjutande av undervisning vid högre läroanstalter ävensom att denna förmån är förenad med avsevärt större uppoffringar av olika slag än för i socialt och ekonomiskt avseende likställda medborgare i städer och tätorter. När det sedan visar sig att dessa möjligheter till högre undervisning genom tillämpningsbestämmelser ytterligare begränsas genom myndigheternas försorg, förstår jag till fullo den bittra besvikelse, som på sina håll kännes över den med så stora förhoppningar motsedda reformen att göra den allmänna skolundervisningen oberoende av social och ekonomisk belägenhet.

Utöver dessa kortfattade kommentarer ber jag till sist få fästa uppmärksamheten vid ännu en sak, som enligt mitt förmenande bör tillmätas den största betydelse vid fördelningen av stipendier åt vissa lärjungar för bedrivande av högre studier. Jag syftar härvid på det sämre utgångsläget för de avlägset belägna orternas ungdom i fråga om folkskoleundervisningen vid jämförelse med motsvarande undervisningsstandard i mera bebyggda trakter. Det ligger ju i öppen dag att den grundläggande undervisningen i de avlägset belägna orterna icke kan ordnas lika tillfredsställande som fallet är i orter med större och mera sammanträngd befolkning. I ena fallet får man nöja sig med folkskolor av B-typ, medan i andra fallet vanligen förekomma skolor av A-typ. Dessutom ha de avlägsna orterna stora svårigheter att i konkurrens med folkräkare trakter tävla om erforderliga lärarkrafter. Skillnaden mellan de olika orternas lärarkrafter framträder huvudsakligen i större och mindre pedagogisk erfarenhet, en skillnad, som givetvis skulle utjämnas i den mån de avlägset belägna

Svar på interpellation. (Forts.)

orterna finge behålla sina lärare någon längre tid. Men så är icke ofta fallet. De folkrika trakterna med sitt vidgade kulturliv locka, och följden blir täta lärarbyten i de avlägsna orterna. Härigenom uppstå ryckningar i undervisningen, och lärarna uppnå icke alltid nödig kontakt med bygden och dess befolkning. I B-skolan är det heller icke möjligt att ägna eleverna samma grad av personligt intresse som fallet är i A-skolan, när denna är som bäst. Redan dessa förhållanden kunna bereda svårigheter för lärjungarna i dessa skolor att erhålla stipendier för bedrivande av högre studier. De förefintliga olägenheterna kunna givetvis icke läggas samhället till last, men ännu mindre dem, som anmäla sig till erhållande av stipendier.

Vid sådant förhållande blir det så mycket mera nödvändigt för studielånenämnden att vid fördelningen av stipendierna taga skälig hänsyn till de sökandes olika förutsättningar och möjligheter att genom betyg styrka sin kompetens att författningsenligt kunna tilldelas stipendier.

Till slut vill jag uttala min tacksamhet för herr statsrådets löfte att med uppmärksamhet följa frågan om urvalet av elever för erhållande av stipendium.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag vill i anledning av interpellantens anförande endast framhålla, att undervisningsväsendets demokratisering kommer att ställa oss inför ganska besvärliga problem. När vi som väl alla äro överens om skola riva ned de ekonomiska barriärerna för den högre undervisningen, betyder detta att vi vidga rekryteringsbasen. Det är självfallet nödvändigt att göra detta. Rekryteringen till värt kulturliv måste ske på basis av samhällets sammansättning i stort och får icke skilja sig från denna på det sätt, som nu otvivelaktigt är fallet. Detta äro vi ense om. I denna målsättning har det emellertid aldrig legat någon vilja att till olika studieområden och framför allt till de teoretiska studierna draga folk, som inte ha möjligheter att hävda sig på ifrågavarande område. Jag tror att det är ganska ödesdigert, om man i så stor utsträckning underlättar möjligheterna att bedriva teoretiska studier, att det skapas ett intellektuellt proletariat i verklig mening. Man måste därför hålla på en viss gallring och en viss sortering. Denna ståndpunkt har riksdagen alltid intagit. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att den av min företrädare utfärdade läroverksstadgan, som har fått vidkännas så mycken kritik på grund av att den skärpt gallringen, är ett direkt resultat av denna rekvisition från riksdagens sida. Denna gallring, d. v. s. att man skall försöka pressa fram ett gott urval av för studier lämpliga elever, har alltid framstått som en förutsättning, då man talat om undervisningsväsendets demokratisering.

Jag vill dock gärna medge att ett gallringssystem för med sig konsekvenser för det inre skolarbetet, som kunna bli ödesdigra, något som jag nu under mitt arbete i skolkommissionen lärt mig ytterligare förstå. Ty det blir lätt så, att man tillmäter betyg, tillfälliga prov etc. en oproportionerligt stor betydelse för individernas framtida öde. Där ha vi haft det dilemma, i vilket vi befinna oss och ur vilket vi uppriktigt sagt inte ha funnit vägarna. Hur skall man kunna vidga rekryteringsbasen, så att man verkligen på lämpligaste sätt tar hand om dem, som passa för praktiska yrken eller för teoretisk utbildning, utan att man samtidigt tillmäter betygen för stor vikt? Man förstår att det är mot detta interpellanten vänder sig. Jag är även för min del av den uppfattningen, att det kan komma att förrycka skolarbetet, om betygssättningen tillmättes en överdriven betydelse.

Vi ha i år vid bedömandet av stipendieansökningarna gjort ett försök, som har lett till att ett betydande antal stipendier ha gått ut till barn på landsbyg-

Svar på interpellation. (Forts.)

den. Av 7 450 ingivna ansökningar ha 4 902, alltså cirka två tredjedelar, blivit beviljade. Ett vanligt skäl för avslag har varit boningsorten, d. v. s. att sökanden icke har varit »landsbygdslärjunge». Det framgår av det av mig upplästa interpellationssvaret, att studielånenämnden är fullt medveten om att vi skola fortsätta med de försök som nu gjorts att ta hänsyn till andra faktorer än betygen.

Jag delar också den uppfattning, som interpellanten givit uttryck åt i den senare delen av sin interpellation, nämligen att man skall försöka tillämpa samma principer för tillträde till läroverken för städernas och landsbygdens ungdom. Vi hålla inom 1946 års skolkommision på med att undersöka huruvida man skulle kunna finna enhetligare grunder för intagning i första klass vid läroverken än de prov, som nu kanske på vissa orter medföra att städernas barn ha lättare att komma in i läroverken än landsbygdens.

Vi befinna oss emellertid här på ett nytt fält. Det är nu första gången som dessa stipendier anlitas. Jag tycker uppriktigt sagt att vi klarat saken ganska hyggligt det första året med hänsyn till de svårigheter som föreligga. Jag är dock glad om riksdagen i likhet med mig har sin uppmärksamhet riktad på att man inte skall låta betygsraseriet få alltför stort spelrum och i alltför stor utsträckning sätta sin prägel på våra barns möjligheter att komma i åtnjutande av en högre undervisning. Men detta innebär, herr talman, en liten frontförskjutning både för riksdagen och ecklesiastikdepartementet.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Jag har ingen anledning att ingå på frågan, huruvida de normer som äro fastställda för utdelningen av dessa stipendier äro lämpligt avvägda eller ej. Men jag skall exemplifiera denna debatt med att nämna, att jag för några år sedan hade anledning att undersöka betygen i en del kommunala mellanskolor och jämföra dem med realskolornas betyg. Man får måhända inte draga alltför långt gående slutsatser av den lilla undersökning jag gjorde, men det framgick i varje fall av densamma, att betygssumman i de kommunala mellanskolorna var högre än betygssumman i det läroverks realskola som jag jämförde med. Detta skulle alltså tyda på att eleverna i de kommunala mellanskolorna på landsbygden skulle ha haft lättare att erhålla stipendier än realskoleeleverna i den ifrågavarande stadens läroverk.

Det är ju i och för sig beklagligt, att det inte går att få några som helst enhetliga normer för betygssättningen. Ecklesiastikministern är väl förtrogen med att det finns läroverk här i landet, där man nästan sätter en ära i att vara sträng i fråga om krav på eleverna och alltså i allmänhet är mycket njugg beträffande betygen, medan däremot andra läroverk äro frikostigare. Och när det kan gälla tiondedelar för att uppnå ett stadgat betygsminimum, är det tydligt att denna olika syn på betygssättningen kan ha vissa konsekvenser för eleverna.

Såsom själv lärare vet jag, att det är mycket svårt att få fram ett system med enhetlighet i betygssättningen. En möjlighet vore, att varje skola finge föra årlig statistik över sina betyg och att man bland lärarfolket finge finna sig i att ha i stort sett normerande medelbetyg. Studiematerialet kan naturligtvis variera från klass till klass och kanske någon gång från landsända till landsända, men i det stora hela jämnar det nog ut sig med tiden. Så länge man schematiskt håller på en viss uppnådd betygssumma såsom förutsättning för erhållande av stipendium, bör man vara mycket angelägen att finna en lösning på detta problem och alltså söka få till stånd möjligheter till en bättre avvägning i fråga om betygen de olika undervisningsanstalterna emellan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 238, angående anslag för budgetåret 1946/47 till tråd-radioanläggningar.

§ 5.

Föredrogs var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 461 av herr *Hægglom m. fl.*; och

nr 462 av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 463 av herr *Staxäng*;

nr 464 av herrar *Hægglom* och *Janson* i Frändesta;

nr 465 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*;

nr 466 av herr *Mosesson*;

nr 467 av herr *von Friesen m. fl.*;

nr 468 av herr *Lindberg*; och

nr 469 av herr *Nolin m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 470 av herr *Wiberg m. fl.*;

nr 471 av herr *Olson* i Göteborg *m. fl.*;

nr 472 av herrar *Ohlin* och *Kristensson*; samt

nr 473 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 474 av herr *Nilsson* i Göteborg; och

nr 475 av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Gavelin*; samt

till särskilda utskottet motionen nr 476 av herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*

§ 6.

Föredrogs den av fru *Boman* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående ytterligare ersättning till fru *Olga Raatamaa* för hennes hjälpverksamhet gentemot flyktingar.

I samband därmed upplästes följande från fru *Boman* till kammarens talman inkomna telegram:

Prästholmen LL 294 40/37 30/4 1150

Talman Sävström, riksdagen, Stockholm.

Då de tidningsuppgifter, på vilka min torsdagen den 26 april framställda interpellation grundades, befanns i väsentliga delar felaktiga, hemställer jag härmed att få återkalla nämnda interpellation.

Märta Boman

Namnunderskriften bestyrker:

E. Nylund,

telegrafexpeditör.

Kammaren lät vid den sålunda gjorda återkallelsen bero.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Hedlund* i Rådomb vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Eriesson, angående framkörningspremier å brännved under stundande avverkningssäsong.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om omläggning av riksdagens budgetarbete;

statsutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa byggnadsarbeten m. m.;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till småskoleseminarierna;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till Medicinalstyrelsen: Avlöningar m. m.;

nr 101, i anledning av väckta motioner angående upphörande av den »erkänsla», som vid försäljning av vissa fastigheter betalas till Lunds domkyrka;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till landsfogdarna m. fl.;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till driften av anstalter för bildbara sinnesslöa m. m.; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.;

nr 29, i anledning av väckt motion om utredning angående sänkning av emeritiåldern för ordinarie präster;

nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 31, i anledning av väckta motioner om förnyad översyn av frågan om landsbygdens brandväsen;

andra lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 10 § i förordningen om uttagning under fredstid av vissa förnödenheter för krigsmaktens behov (uttagningsförordning);

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion angående inrättande av en statlig teaterhögskola;

nr 11, i anledning av väckt motion om utredning av frågan angående modernisering, större spridning och eventuellt förbilligande av de statliga publikationerna; och

nr 12, i anledning av väckt motion om utredning angående yrkesskolornas och folkhögskolornas ställning och uppgifter i samhället; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion angående utredning om införande av genomgående taxeberäkning mellan järnväg och därtill anslutna billinjer; och

nr 8, i anledning av väckta motioner dels angående utredning av frågan om ett enhetligt pris inom hela landet för flytande drivmedel till motorfordon, dels angående utredning om utjämning av de avståndsberoende prisvariationerna i fråga om flytande motorbränsle, dels ock om utredning angående ett enhetligt pris på flytande motorbränsle.

§ 9.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Larsson* i Luttra, nr 477, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, angående utbyggnad av reumatikervården; samt

herrar *Severin* i Gävle och *Orgård*, nr 478, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224;

herrar *Johansson* i Stockholm och *Nordström* i Kramfors, nr 479, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående vissa anslag till fångvården m. m.;

herr *Hansson* i Skediga och fru *Gustafson*, nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 233, angående åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn;

herrar *Johansson* i Stockholm och *Nordström* i Kramfors, nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 234, angående anslag till statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter;

fru *Alvén* och fru *Nordgren*, nr 482, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1946/47 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.;

herr *Henriksson*, nr 483 och 484, båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.; samt

herrar *Dahlgren* och *Jansson* i Örebro, nr 485, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221.

Vidare avgavs följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, med förslag till lag om folkpensionering, m. m., nämligen:

nr 486 av herr *Senander m. fl.*;

nr 487 av herr *Andersson* i Löbbo m. fl.;

nr 488 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 489 av herr *Larsson* i Stockholm;

nr 490 av herrar *Andersson* i Alfredshem och *Lindholm*;

nr 491 av herr *Johansson* i Torp;

nr 492 av herr *Larsson* i Östersund *m. fl.*;
 nr 493 av herr *Ekdahl*;
 nr 494 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;
 nr 495 av herr *Fagerholm*; och
 nr 496 av herr *Werner m. fl.*

Slutligen avlämnade herr *Persson* i Landafors en av honom *m. fl.* under-
 tecknad motion, nr 497, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 222,
 med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna
 omsättningsskatten.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 10.

Interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fröken **Öberg**, som anförde: Herr talman! För några dagar sedan inträffade här i Stockholm ett fruktansvärt morddrama som djupt upprört allmänheten. Jag skall inte ingå på några detaljer — de äro alltför väl kända. Men det är några frågor man måste göra sig med anledning av det inträffade.

Hur kan det vara möjligt att en man, som tidigare förklarats helt otillräknelig, med en sådan meritlista som den sjuke samt med den så sent som 1944 förövalade misshandelshistorien på »Fåfången» bakom sig efter knappt ett års vård på sinnessjukhus åter släpps ut, efter allt att döma utan någon strängare övervakning?

Enligt övervakarens uppgift kände denne ju inte nämnvärt till patientens förflutna. Något som för en lekman synes högst märkvärdigt, ty övervakaren om någon borde väl för att kunna rätt följa och bedöma den övervakades handlingar ha något så när reda på hans förflutna.

Nu är jag fullt medveten om att såväl internering som övervakning av de sinnessjuka är ett mycket ömtåligt ämne, som bör behandlas med den största varsamhet, men detta får inte hindra att man när något sådant kan inträffa som nu skett ställer frågan: *Brister det på någon punkt i vårdsnaden av dessa sjuka?*

Med hänvisning till det ovan sagda ber jag, herr talman, om andra kamma-
 rens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa
 följande frågor:

Hur fungerar det nuvarande utskrivningssystemet?

Är det någon bestämmelse i lagen eller i instruktionen för övervakningen som bör ändras för att om möjligt förhindra ett upprepande av det nu inträffade?

Om så är förhållandet, kan det förväntas att herr statsrådet föranstaltar om en översyn av nu gällande bestämmelser?

Denna anhållan bordlades.

§ 11.

Interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Hansson** i Skediga, som yttrade: Herr talman! Det nuvarande läget på arbetsmarknaden kännetecknas av stor brist på arbetskraft på alla områden. Detta gäller icke endast jordbruket, där arbetsbristen antagit kronisk karaktär, utan även industrien, där betydande underskott på arbetskraft finnes inom vissa näringsgrenar. Den uppkomna situationen beror dels på den enastående högkonjunktur, som för tillfället råder, och dels på befolkningsutvecklingen. Den tidigare kraftiga ökningen av folkmängden i de arbetsföra åldrarna har efterträtts av stagnation. Samtidigt med denna utveckling försiggår en förskjutning

Interpellation. (Forts.)

inom de arbetsföra åldrarna mot högre åldersgrupper. Detta måste i sin tur leda till minskad arbetseffektivitet, eftersom avgången på grund av sjukdom, olycksfall m. m. blir större vid högre ålder.

Den stora efterfrågan på arbetskraft gör det nödvändigt att tillvarata alla tillgängliga resurser. Det är två stora folkgrupper, som genom sina arbetsinsatser väsentligen kunna bidra till att lätta bristen på arbetskraft, nämligen de partiellt arbetsföra och pensionärerna. Beträffande den förra gruppen arbetar sedan flera år tillbaka en kommitté för att finna på utvägar att placera de icke fullt arbetsdugliga i förvärvslivet. Detta är icke blott en åtgärd av stor samhällsekonomisk betydelse utan även en trängande humanitär och social angelägenhet. Det bör även framhållas, att genom egna arbetsinsatser minskas behovet av understöd från det allmännas sida förutom att eget arbete skänker nytt livsmod och en hoppfullare inställning till livet. Det är därför att hoppas, att kommittén ifråga inom en snar framtid skall kunna framlägga förslag om en tillfredsställande lösning av de delvis arbetsföras problem.

Vad angår den andra stora befolkningsgrupp, som kan anses utgöra en värdefull arbetskraftsreserv, ligga svårigheterna på ett annat plan. Det gäller främst huvudparten av de gamla över 67 år, tilläggspensionärerna, beroende på utformningen av reglerna för erhållande av tilläggspension. Gällande bestämmelser stadga som bekant att avdrag på pensionen skall företagas vid förekomsten av egen inkomst utöver visst lågt belopp. Det är givet att dylika regler högst menligt påverka pensionärernas intresse att erbjuda marknaden sina tjänster. Man får inte förtänka de gamla, av vilka de flesta ha ett strävsamt liv bakom sig, om de inte vilja taga arbete på dylika villkor.

Å andra sidan är det önskvärt att pensionärernas arbetskraft i största möjliga utsträckning tas i anspråk. Det ligger då närmast till hands att undanröja de ogynnsamma omständigheter, som hindra pensionärerna från att göra en produktiv arbetsinsats. Det är ur dessa synpunkter högeligen tillfredsställande att behovsprövningen föreslås bli slopad i fråga om de nya ålderspensionerna. Dessa skola emellertid icke träda i kraft förrän den 1 januari 1948, alltså om ett och ett halvt år. Av många tecken att döma synas dock de två närmaste åren komma att karakteriseras av stort behov av arbetskraft. Det vore därför till stor fördel om man redan nu kunde ändra gällande bestämmelser, så att tilläggspensionärerna finna förenligt med sina intressen att i ökad omfattning ställa sin arbetskraft till näringslivets förfogande.

Det gäller då att finna en form för prövningen av nu utgående tilläggspensioner, så att de icke minskas genom egen arbetsinkomst. Det är klart att en sådan anordning måhända kan stöta på svårigheter, men dessa torde icke vara större än att de kunna övervinnas. Man skulle kunna tänka sig att behovsprövningen av tilläggspensionerna för tillfället sattes ur kraft. Det torde i nuvarande situation vara av ytterligt stor betydelse att pensionärerna uppmuntras att ställa sin arbetskraft i produktionens tjänst.

Med stöd av det anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande fråga:

Kan man förvänta att herr statsrådet ämnar låta vidtaga sådana åtgärder, att den arbetskraftsreserv, som de partiellt arbetsföra och pensionärerna utgöra, i ökad utsträckning och snarast möjligt kunde komma arbetsmarknaden till godo?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten Heimdal nr 1 i Stockholm;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till kraftstation vid Jösseforsen m. m.;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till lån till Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag m. m.;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till anordnande av telefonkabel å bandelen Köping—Frövi m. m.;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till iståndsättning av uthyrningsfastigheter vid Drottningholms slott;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förfogande över visst äldre reservationsanslag.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.43 em.

In fidem
Gunnar Britth.